

بررسی ویژگی های شاخص فرش بیجار گروس (فرش آهنین)

محسن راشدی

دبیر و دانشجو ارشد رشته جامعه شناسی دانشگاه تهران

Mohsen.rashedi79@gmail.com

چکیده

قرن هااست کردستان با قالی های دست بافته مشهور است و بسیاری قالی بافی را هنر ملی وبومی کردها برمی شمارند. تنوع سلیقه ها و داد و ستدهای فرهنگی که در میان بافندگان کردبا سایر مناطق در پی سالیان متمادی صورت گرفته است ، براهمیت و ذوق بافندگان در ارائه طرح های جدید افزوده که خود موجب تنوع طرح ونقش و رنگ دراین قالی ها می گردد.(مبینی مهتاب ، ابراهیم فرزام، 1391). فرش بیجار (فرش آهنین) یا فرش گروس یکی از مشهورترین فرش های ایرانی در جهان است. ویژگی شاخص فرش بیجار، ساختار متراکم این قالی هاست. بافت آن ها به گونه ایست که نمی توان آن ها را تا کرد. در مراحل اولیه تجارت فرش، این گونه فرش ها را «لول» می نامیدند. نقش فرش های این منطقه بیشتر شامل طرح های منظم است و به نسبت نوع روستایی آن، دارای خطوط ملایم تر و نقش مایه هایی طبیعی تری است. در این طرح ها، نقوش کلاسیک ایرانی بزرگ شده و در کنار نقش هایی که تحت تأثیر مدل های روستایی و قبیله ای است، دیده می شوند. این قالیچه ها که از جذابیت و گیرایی خاص برخوردارند، بافتی ظریف دارند و اصالت و سادگی در طرح و رنگ آن ها مشهود است

زیبایی و استحکام و شهرت و محبوبیت این اثر هنری همواره این پرسش را مطرح نموده است که این هنر اصیل در شهرستان بیجار دارای چه ویژگی هایی است که آن را با سایر فرش ها متمایز می کند؟

مهم ترین محور این مقاله معرفی فرش بیجار در عصر حاضر و دستیابی به شاخصه های منحصر به فرد آن در دوره معاصر است. شیوه ی گردآوری داده ها، کتابخانه ای و اسنادی بوده و در مواردی از افراد محلی و بافنده های قدیمی فرش بیجار کمک و راهنمایی گرفته شده است و روش تحقیق (توصیفی، تحلیلی) است.

واژگان کلیدی: فرش بافی، فرش بیجار. نقشه ، طرح ، بافت

مقدمه

هنر فرش بافی یکی از قدیمی ترین و اصیل ترین هنرها در میان ایرانیان است. چنان که قدیمی ترین فرش در جهان را اثری

ایرانی و متعلق به دوره هخامنشیان می‌دانند. شهرت و آوازه جهانی دستبافته های ایران را باید مدیون طرح و نقش آن دانست. طرح ها و نقش ها در طی قرون مختلف از نسلی به نسلی دیگر منتقل شده و بر روی دستبافته ها نقش بسته اند. در این میان جنبه های هنری فرش دستباف ایران، که نمود کاملی از هنر ملی این سرزمین به شمار می رود، اغلب حول طرح و نقش زیبای آن مورد مطالعه قرار می گیرد. این نقوش در بستر زمان دچار تغییراتی شده و یا به همان صورت به نسل بعدی منتقل و در کانون های مختلف بافندگی ایران همیشه مورد استفاده قرار گرفته است.

بیجار یکی از شهرهای استان کردستان واقع در غرب ایران است، بیجار در گذشته مرکز ولایت گروس بوده است، و به عنوان یکی از مهم ترین کانون های فرش بافی است که به داشتن فرش های محکم و دارای تراکم بافت شهرت دارد. شناخت فرش بیجار مستلزم شناخت طرح های آن است؛ انواع طرح های فرش این منطقه عبارتند از: ماهی، میناخانی، سمنبرخانوم، لچک ترنج، اسلیمی دهن اژدری، گلدانی، گل و بلبل، باغی، بید مجنون، دارو گل، شکارگاه، گلفرنگ و گلفرنگ مستوفی که برخی از این طرح ها همچون بید مجنون و باغی دیگر در این منطقه بافته نمی شود. شناخت دقیق این طرح ها مستلزم داشتن دانش و ابزار مناسب با آن است، و از سوی دیگر در مورد شاخصه های رنگی آن نیز باید اطلاعات لازم را در دست داشت. اما اهمیت و ضرورت این تحقیق آشنایی با فرش های بیجار و شناخت طرح های زیبای آن است (اکبری فاطمه، خسروی سمیه، 1401).

تاریخچه فرش بیجار

هنر فرشبافی در میان اقوام ساکن فلات ایران دارای قدمتی بسیار طولانی است. «بر اساس نوشته های رودنکو دانشمند شوروی و کاشف قالی های پازیریک قرن ها پیش از میلاد قالی های زیبایی در بابل، آشور، پارس و ماد بافته می شد» (آذریاد، حشمتی رضوی 1383: 11). (بیجار در دوره ی مادها، هخامنشی و ساسانی جزء استان ماد بوده است). در بیجار همزمان با روی کار آمدن ساسانیان فرش های گره دار با پرزهای بلند پشمی بافته می شد. در دوره ی سلجوقیان عمل رنگرزی خامه به پهوپان اختصاص داشت. در دوره ی ایلخانان در بیجار علاوه بر بافت قالی، بافت گلیم و سجاده متداول شد و به دلیل استحکام و پشم مرغوب در مبادلات ایران و خارج از ایران مورد معامله قرار گرفت (جعفری هدا، 1398). دوره ی صفویه که دوره ی اوج ترقی فرش بافی در ایران است، به دستور شاه عباس هر کانون فرش، می بایست فرش تولیدی خود را به شیوه ای می بافت که ویژگی های اصالتی و هنری خود را حفظ کند (پوپ و آکرمن، 1387: 2808/6). در اواسط دوره ی صفوی در بافت فرش بیجار تغییراتی به وجود آمد که می توان به تغییر در نقش های اسلیمی و نقش های مشابه به آن و تغییر رنگ (تغییر مواد، مصالح و اندازه) اشاره نمود. در دوره ی افشاریه و زندیه فرش بافی ایلی، روستایی و عشایری در روستاهای بیجار رونق داشته است. دوره ی قاجار، دوره ی پیشرفت این هنر در بیجار است. در دوره ی قاجار در کارگاه بیوتات قالی بافی روستای خسروآباد و دیگر مناطق قالی های نفیسی بافته می شد و به بافندگان خانم دستمزد پرداخت می شد. در ابتدا دستگاه های بافندگی بسیار ابتدایی بوده که سبب عدم کیفیت فرش های بافت بیجار می شده است. در زمان تصدی حسن علیخان گروسی امیرنظام

به عنوان سفیر ایران در پاریس به درخواست نامبرده فرش بافان بیجار، فرش های خود را مطابق با استانداردهای بین المللی تولید کردند بدین ترتیب تغییرات جدیدی در بافت فرش گروس به وجود آمد.

سیسپیل ادواوز در کتاب قالی ایران مینویسد: «قالی بیجار مقام خاصی را حائز است، بافت و جنس منحصر به فردی دارد که در ایران و سایر کشورهای جهان نظیر آن را نمی توان یافت طرح و رنگ آن با وجود خامی و ناهنجاری های طرح مملو از ویژگی هایی است که به قالیبافان این ناحیه تعلق دارد. امید است که میراث خود را همچنان دست نخورده و بی عیب نگهداری کنند» (ادواوز، 1357: 152).

در سال 1315 ه.ق. شرکت فرش سهامی قالی فان به مدیریت میرزا مستوفی باشی پیشکار حکومت گروس در بیجار تأسیس شد و سهام داران آن از رجال دولتی و حکومتی بودند (جعفری هدا، 1398). در سال 1314 خورشیدی، شرکت سهامی فرش ایران تأسیس شد. این شرکت در بیجار گروس شعبه داشت و تعدادی از بافندگان را تحت پوشش خود قرار داد. در نهایت در سال 1338 شرکت فرش بیجار تأسیس شد فرش بافی در بیجار و منطقه ی گروس به دسته ی عشایر روستایی تعلق دارد و تک بافی و ذهنی بافی از مهم ترین ویژگی های فرش های روستایی گروس در ادوار گذشته بوده که دارای تنوع زیادی بوده است. به همین سبب بافت های روستایی و عشایری از سال ها پیش در بیرون از مرزهای ایران شناخته شده بودند.

انواع طرح ها در نقش های روستایی و عشایری گروس را می توان نقش های انسانی، جانوری، جانوران سودمند و اسطوره های در زندگی آدمیان و نقش های گیاهی با نقش طبیعی و نقش های اشیایی مانند داس، خورشید، ماه، را دانست. از مهم ترین طرح های شهری فرش بیجار می توان به لچک و ترنج واگیره ای، شکارگاه و باغی اشاره کرد. مهم ترین مراکز تولید فرش بیجار (گروس) در گذشته و حال روستای حسن تیمور، روستای ده بنه، روستای میرک، روستای حلوایی، روستای گوهر چین (گور چین)، روستای خسروآباد، روستای رحمت آباد هستند (جعفری هدا، 1398).

شهرت فرش بیجار (فرش آهنین)

ویژگی شاخص فرش بیجار، ساختار متراکم این قالی هاست. بافت آن ها به گونه ایست که نمی توان آن ها را تا کرد. در مراحل اولیه تجارت فرش، این گونه فرش ها را «لول» می نامیدند. این کلمه بیانگر استحکام بیش از حد فرش های بیجار است. برای تولید این فرش که مانند تخته محکم است، یک پود بسیار ضخیم را علاوه بر یکی دو پود نازک، وارد بافت فرش می کنند. این عمل به صورت متناوب در تار و پود فرش تکرار می شود. با کوبیده شدن گره های فرش توسط شانه آهنی، بافت فرش بسیار محکم تر می شود.

فرش بیجار در جهان به نام فرش آهنین معروف است. زیرا اولاً هنرمندان فرش باف بیجاری در بافت فرش های خود پس از رد کردن پود ضخیم، نوعی طناب را از لای چله ها (همانند پود ضخیم اصلی) رد می نمایند و در واقع دغه روی این پود طناب مانند ضربه وارد آورده و چون طبق عادت بافندگان بیجار فرش های خود را محکم دغه می زنند فشار حاصل از این عمل باعث پایین رفتن پود ضخیم اصلی و در نتیجه وارد آمدن فشار زیاد به رج های بافته شده می شود. در این حالت بافت

فشرده تر شده و رج ها به خوبی روی هم قرار می گیرند، قابل ذکر است پس از انجام این عمل، پود طناب مانند برداشته می شود.

دلیل دوم تناسب استفاده ی پشم و نخ، تار و پود در فرش های بیجار است. میانگین پشم مصرفی 70 درصد و میانگین نخ تار و پود مصرفی 30 درصد است و استفاده ی بیشتر از پشم در فرش های بیجار باعث استحکام و دوام آن می شود.

ویژگی های فرش بیجار

دراین بخش به 10 ویژگی منحصر به فرد فرش بیجار(فرش آهنین) در بعد های مختلف می پردازیم:

1. ابزارهای سنتی بافت

دار (قاب چوبی): دارهای عمودی از جنس چوب گردو با ارتفاع قابل تنظیم.

شانه (دَفین): برای فشرده کردن گره ها و یک دست کردن بافت.

قیچی مخصوص: تیغه های بسیار تیز برای بریدن نخ های اضافه و ایجاد سطح یکنواخت.

قلاب (سیخ): برای ایجاد گره های دقیق روی تارها.

2. جنس و مواد اولیه

پشم: از پشم بهاره گوسفند که مرغوب تر است استفاده می شود. در بعضی از فرش ها تار و پود فرش و بافت آن از پشم است که به آن پشم درپشم می گویند.

پنبه: برای نخ چله (تائیده) و پود فرش استفاده می شود.

ابریشم: یکی از محاسن ابریشم خالص ، سفید بودن آن است .

اخیراً به جای پشم برای تار از پنبه استفاده می شود، اما برخی از بافندگان از پشم برای پود زیرین استفاده می کنند، وقتی سه ردیف باشد، برای ردیف اول و دوم از پشم و برای ردیف سوم از پنبه استفاده می شود. اگر تعداد ردیف ها پنج باشد، برای چهار ردیف از پشم و برای ردیف پنجم بین ردیف های دیگر از پنبه استفاده می شود.

3. رنگریزی

مراحل رنگریزی خامه ی فرش در بیجار و گروس بدین شرح می باشد:

مراحل رنگرزی شامل تمیز کردن، شانه کردن و ریسندگی و رنگ آمیزی پشم است، که در گذشته با استفاده از گیاهان طبیعی انجام می گرفت. در ابتدا زنان به گردآوری و شناسایی گیاهان رنگزا در میان کوهستان جهت رنگ آمیزی پشم می پرداختند و عمل رنگرزی را خود زنان انجام می دادند. بعدها در کارگاه های محلی این کار انجام می گرفت. در دوره ی سلجوقیان، ایلخانان، تیموریان، صفویه، افشار، زندیه، قاجاریه و در دوره ی پهلوی اول، کار رنگرزی توسط یهودیان انجام می گرفت. محل کار آنان در حوالی بازار و نزدیک پل موسایی ها بود. رودخانه ی یهودیان از کنار محل کار آنان عبور می کرد و بر رونق کار آنان می افزود. علاوه بر رودخانه، سه رشته چشمه ی دیگر در کنار محل کار آنان قرار داشت، رنگرزان دارای چندین مغازه بودند.

«رنگرزان هم مانند پشم ريسان در بازار و يا حواشی نزديک آن کار می کردند و محل کار آنها به وجود آب کافی در آن محل بستگی داشت. این پیشه وران به صورت اصنافی سازمان یافته بودند. رنگرزی که سر و کارش با نیل بود فقط با این ماده ی رنگی کار میکرد. در مورد سایر این رنگ ها این کار نیز ممکن است صادق بوده باشد» (پوپ و آکرمن، 2808/6:1387).

نکته قابل توجه درباره رنگرزی که از رنگ های طبیعی یا گیاهی که استفاده می شد مانند پوست گردو، زاج سفید، زاج سیاه، روناس (رونیاس)، پوست انار، نیل، قره قروت، کاه، پوست پیاز، سماق، برگ بید، زرد چوبه، سنگ ترش، شقایق، برگ مو، لیمو خشک، سنجد، بادام، پوست بادام، گل بابونه، دانه قوره، دانه انگور، پوست بادمجان سیاه و..... برای تثبیت کردن رنگ از زاج یا ادرار گاو استفاده می کردند.

4. رنگ

یکی از مشخصه های قالی بیجار یا گروس، رنگ های به کار رفته در آن است. تضاد جسورانه بین رنگ های به کار رفته، زیبایی این قالی ها را دو چندان می کند. رنگ های ناب و شادی که بافته کرد برای قالی هایش انتخاب می کند، بیانگر طبیعت سرد وحشی و در عین حال رنگارنگ کردستان است. در قالی های گروس به کار بردن رنگ های شاد و تند مانند قرمز و رنگ های متمایل به آن به ویژه رنگ های: چهره ای (یک اصطلاح محلی برای رنگ صورتی پررنگ) و صورتی و پوست پیازی، مشکی، سفید، حنایی و انواع سبزه ها در زمینه های سرمه ای و سفید و قرمز زیاد به چشم می خورد. به کار بردن رنگ های سبز و سفید و پیازی و کاهی بر زمینه لاکه شادابی دیگری بر فرش های گروس می دهد و نقش ها را در دید واضح و روشن و برجسته می نمایاند. این جسارت را در کاربرد نوعی از رنگ زرد می توان دید که خاص بیجار است و حتی در قالی های کف ساده که متن آن ها ساده و خلوت می باشد به کار می رفته است. در فرش های بیجار مانند بافته های برخی از مناطق غربی ایران گاهی کیفیت دو رنگی (رگه) نیز دیده می شود. تعداد رنگ ها در قالی بیجار از ۲۷ رنگ تجاوز نمی کند و رنگ های قرمز و سفید و سرمه ای بیش از دیگر رنگ ها به کار می رود و رنگ های تند و تیز آبی نیز به چشم می خورد.

(لاکی، لاکه قرمز، فیروزهای، آبی) از یادگارهای دوره ی صفوی است که نتیجه ی تلاش و همکاری هنرمندان نقاش عصر صفوی با اساتید و هنرمندان بافته ی فرش است.

5. ابعاد

قالی 3×2 متر ، (2×112) .

قالی 4×3 متر ، $(4 \times 112) \times (3 \times 112)$.

کله گی یا سرانداز ، $(3/5 \times 112) \times (2/5 \times 112)$.

دو ذرعی ، (140×224) .

ذرع و نیم ، (112×168) .

پشتی ، (80×60) و (68×85) و (70×90)

6. انواع نقشه

نقش فرش‌های این منطقه بیشتر شامل طرح‌های منظم است و به نسبت نوع روستایی آن، دارای خطوط ملایم‌تر و نقش مایه‌هایی طبیعی‌تری است. در این طرح‌ها، نقوش کلاسیک ایرانی بزرگ شده و در کنار نقش‌هایی که تحت تأثیر مدل‌های روستایی و قبیله‌ای است، دیده می‌شوند. این قالیچه‌ها که از جذابیت و گیرایی خاص برخوردارند، بافتی ظریف دارند و اصالت و سادگی در طرح و رنگ آن‌ها مشهود است.

معروف‌ترین طرح‌های امروزی در منطقه عبارتند از: شکارگاه مانند شکارگاه ترنج دار، شکارگاه دورنما ، طرح‌های تصویری مانند طرح‌های لیلی و مجنون و طرح‌های مینیاتور و داستان‌های اسطوره‌ای، گل فرنگ مانند گل فرنگ مستوفی، گل فرنگ طره دار، گل فرنگ لچک ترنج دار، دسته گل، گل فرنگ و اسلیمی (پیچی)، گل و بلبل و گلدانی، طرح خرچنگی؛ طرح بندی مانند بندی خاتم شیرازی، بندی گل فرنگ، مینا خانی؛ دار و گل مانند ربعی دار و گل، مستوفی دار و گل؛ شاه عباسی مانند شاه عباسی افشان، لچک ترنج دار، کف ساده؛ اسلیمی مانند اسلیمی گل فرنگ، اسلیمی هندسی یا سرداری، دهن اژدری؛

درختی مانند درختی بید مجنون، درختی گل و بلبل، درختی دورنما، درختی گلدانی، درختی ترمه؛ ماهی درهم مانند ماهی بیجار، ماهی سنه، ماهی افشار، ماهی میرک، ماهی زبیده، ماهی حسن تیمور، سگ ماهی، ماهی زنبوری، ماهی ریز؛ طرح های هندسی مانند سمن بر خانم، اسلیمی شکسته و خاتم شیرازی

7. ساینز نقشه

سراسری: برای تابلو فرش که کل نقشه یک باره بافته می شود.

یک چهارم یا ربعی: نقشه محلی است که نقشه باید تقارن 360 درجه آن بافته شود .

یک دوم یا نصف : نقشه ای است که طول و عرض آن مشخص است و باید تقارن 180 درجه آن بافته شود .

نقشه های واگیری مانند ماهی درهم ، قاب قابی یا خشتی ، محرمات یا راه راه وجود دارد.

8. حاشیه فرش

از حاشیه های فرش آهنین می توان به حاشیه ی هراتی، حاشیه ی گل و برگ، حاشیه ی بته و حاشیه ی شیپوری اشاره کرد. حاشیه ی شیپوری با نقشه ی گلفرنگ از مشهورترین نقش هایی است که دارای قدمتی بسیار زیاد است و در بافت فرش بیجار بسیار به کار رفته است. در این نقش گل های شیپوری به صورت منظم تک شاخه و یا به صورت دسته های چندتایی در کنار نگاره ها در میان حاشیه ی فرش ترسیم می شوند. «در واقع حاشیه ای است با نگاره ی تاک خمیده که با گله ای شیپوری زینت یافته اند» (آذرپاد و حشمتی رضوی، 1383: 147).

همچنین بافنده های این منطقه از گل و برگ، انواع گل ها و برگ های زینتی پهن و باریک و کوچک به صورت شکسته و یا گردان در حاشیه ی فرش استفاده می کردند. حاشیه ی بته یکی از زیباترین طرح های ایرانی است. تضاد رنگی بین زمینه و حاشیه، از ویژگی های بارز فرش بیجار است.

9. انواع بافت و شیرازه فرش

بافندگان بیجار از قدیم الایام از تکنیک بافتنی استفاده می کردند که مشابه آن در هیچ جای ایران یا کشورهای دیگر وجود ندارد. فرش های بیجار با گره ترکی (که گاهی به آن گره کوردی هم می گویند) بافته می شود که بین هر ردیف گره یک یا دو پود قرار می گیرد. بعد از اینکه یک ردیف را گره زدند، بافنده یک پود را وارد می کند. (پودها رشته هایی از نخ هستند که به صورت ضربدری وارد می شوند تا گره ها در جای خود محکم شوند) .

شیرازه ی فرش بیجار از نوع شیرازه پیچ متصل و متوازی است. نوع گره در بافت فرش بیجار گره متقارن یا اصطلاحاً گره ترکی است که دارای رج شمار 45، 40 و 50 است. در واقع این گره بر روی دو تار زیر و رو زده می شود (تراکم گره بالا بین 120 تا 300 گره در هر اینچ مربع). این فرش دارای دو پود است؛ به ترتیب اولویت در بافت یک پود ضخیم و یک پود نازک دارد. قابل ذکر است پس از پایان عمل دغه زدن طنابی که در اصطلاح زبان کردی به «بان پو» مشهور است، از روی رج ها برداشته شده و سپس پود نازک زده می شود این عمل در هر ردیف بافت تکرار شده و باعث استحکام و فشردگی زیاد فرش میشود. دار فرش گروس دار عمودی فندکدار و در حال حاضر بیشتر از جنس آهن است (هدا جعفری، 1398).

10. نمادشناسی طرح های فرش بیجار

گل شاه عباسی: نقوش گل های گرد و پیچ دار است که نماد جاودانگی و پیوند با هنر دوران صفوی است.

نقوش هندسی: خطوط شکسته و مثلث ها نشان دهنده کوه های زاگرس و طبیعت سخت گذر کردستان هستند.

حیوانات اساطیری: در برخی فرش های قدیمی، نقش شیر (نماد قدرت) یا پرندگان (نماد آزادی) دیده می شود که ریشه در باورهای باستانی منطقه دارد.

ترنج مرکزی: ترنج مرکزی با حاشیه های پرکار است که نماد «چشم جهان بین» یا کانون انرژی در فلسفه شرقی است.

طرح درختی (شکارگاه): نقوش حیوانات و درختان به سبک باستانی است.

نقش فرش آهنین بیجار در توسعه پایدار منطقه

فرش آهنین بیجار نه تنها به عنوان یک کالای هنری و اقتصادی، بلکه به عنوان یک عامل مهم در توسعه پایدار منطقه بیجار و استان کردستان شناخته میشود. توسعه پایدار در این منطقه از طریق ابعاد زیر قابل بررسی است:

اقتصادی

ایجاد اشتغال: فرش بافی یکی از مهم ترین منابع درآمد برای خانواده های روستایی و عشایر منطقه است. بسیاری از زنان و مردان بیجار به بافت فرش مشغول هستند و این صنعت به کاهش بیکاری و بهبود معیشت کمک می کند.

صادرت: فرش بیجار به دلیل کیفیت بالا، در بازارهای جهانی طرفداران زیادی دارد. صادرات این فرش ها به کشورهای اروپایی، آمریکایی و آسیایی، درآمد ارزی قابل توجهی برای ایران به همراه دارد.

اجتماعی

حفظ هویت فرهنگی: فرش بیجار به عنوان بخشی از فرهنگ و هنر بومی منطقه، در حفظ هویت فرهنگی مردم کردستان نقش مهمی ایفا می کند. طرح ها و نقش های این فرش ها، بازتابی از تاریخ و سنت های منطقه هستند.

توانمندسازی زنان: بسیاری از بافندگان فرش بیجار زنان هستند که از طریق این هنر، به استقلال اقتصادی دست یافته اند. این امر به بهبود وضعیت اجتماعی زنان در منطقه کمک کرده است.

فرهنگی

فرش آهنین بیجار می تواند به عنوان یک جاذبه گردشگری فرهنگی در منطقه بیجار مورد استفاده قرار گیرد. توسعه فرهنگی نه تنها به اقتصاد منطقه کمک میکند، بلکه به معرفی هنر و فرهنگ بومی به جهانیان نیز یاری می رساند.

موزه فرش بیجار : ایجاد موزه های اختصاصی برای فرش بیجار که در آن تاریخچه، ابزارها، مواد اولیه و نمونه های قدیمی و جدید فرش به نمایش گذاشته شود.

برگزاری کارگاه های آموزشی برای علاقه مندان به یادگیری هنر فرش بافی.

برگزاری فستیوال های سالانه فرش بیجار با حضور هنرمندان، بافندگان و علاقه مندان از سراسر جهان.

گردشگری

تورهای گردشگری: سازماندهی تورهای گردشگری برای بازدید از کارگاههای بافت فرش در بیجار.

ارائه تجربه عملی بافت فرش به گردشگران برای جذب بیشتر آنها.

زیست محیطی

استفاده از مواد طبیعی: در بافت فرش بیجار از پشم طبیعی و رنگ های گیاهی استفاده می شود که دوست دار محیط زیست هستند. این رویکرد، کاهش آلودگی محیطی و حفظ منابع طبیعی را به همراه دارد.

تولید پایدار فرشبافی در بیجار به عنوان یک صنعت دستی، انرژی کمتری نسبت به صنایع ماشینی مصرف می کند و ردپای کربن کمتری دارد.

چالش های امروزی فرش بیجار

- کمبود نیروی کار ماهر بافنده.
- کاهش انگیزه بافندگان به دلیل زمانبر بودن تولید و سود کم.
- رقابت با فرش های ماشینی و تقلبی.
- کاهش تقاضا و تغییر سلیقه مشتریان و کاهش علاقه به فرش های دستبافت.
- افزایش هزینه های تولید و گرانی مصالح آن.
- کاهش کارگاه های فرش بافی.
- ناشناخته بودن برای نسل جوان.

راهکار های احیای فرش بیجار

- خرید مستقیم از بازارهای محلی بیجار یا سایت های معتبر ایرانی که مستقیماً با بافندگان و تولید کنندگان بیجاری و محلی همکاری می کنند .
- حمایت های دولتی و ارائه تسهیلات به بافندگان و تولید کنندگان فرش بیجار.
- برگزاری نمایشگاه های داخلی و بین المللی برای معرفی فرش بیجار.
- بازاریابی بین المللی و معرفی فرش بیجار در نمایشگاه های جهانی.
- ایجاد برند فرش آهنین بیجار و ثبت جهانی آن به عنوان یک محصول منحصر به فرد.
- بررسی بازارهای جهانی و تطبیق محصولات با سلیقه مصرف کنندگان بین المللی.
- همکاری با طراحان بین المللی برای ایجاد طرح های مدرن و جذاب بیشتر.
- ایجاد مراکز آموزشی برای آموزش نسل جوان در زمینه فرشبافی.
- استفاده از فناوری های نوین برای کاهش هزینه های تولید و افزایش بهره وری.
- ایجاد دوره و تورهای تجربه محور که گردشگران می توانند در کارگاه های محلی، فرشبافی را از نزدیک یاد بگیرند و بخشی از یک فرش را خودشان ببافند.
- استفاده از شبکه های اجتماعی و پلتفرم های دیجیتال برای بازاریابی و فروش فرش بیجار.

استفاده از واقعیت مجازی (VR) و هوش مصنوعی، با استفاده از فناوری VR، مشتریان میتوانند فرشها را به صورت مجازی در فضای خانه خود مشاهده کنند و تصمیم به خرید بگیرند.

نتیجه گیری

فرش بیجار یکی از فرش های نفیس ایرانی شناخته شده در جهان است. این هنر دارای قدمتی بسیار کهن می باشد که در طول تاریخ تکامل پیدا کرده است. این فرش ها به دست عشایر و روستاییان کرد منطقه بافته می شدند و به دلیل استفاده از تکنیک های خاص، به «فرش آهنین» (Iron Rug) معروف شدند. نقش فرهنگ کردی و طبیعت کوهستانی منطقه به وضوح در طرح های فرش بیجار دیده می شود. فرش آهنین بیجار به دلیل ویژگی های منحصر به فردی مانند استحکام بالا، طرح های اصیل، رنگ های طبیعی و مواد اولیه مرغوب، در میان فرش های دستباف ایرانی جایگاه ویژه ای دارد. این فرش نه تنها یک کالای اقتصادی، بلکه بخشی از هویت فرهنگی و تاریخی مردم کردستان است. با حفظ و توسعه این هنر اصیل، فرش بیجار می تواند به عنوان یک میراث فرهنگی ارزشمند، به نسل های آینده منتقل شود و در بازارهای جهانی جایگاه خود را تثبیت کند.

فرش آهنین بیجار به عنوان یکی از برجسته ترین فرش های دستباف ایرانی، نمادی از هنر، فرهنگ و تاریخ منطقه بیجار است. با توجه به چالش های پیشرو، حفظ و توسعه این صنعت نیازمند تلاش های هماهنگ و برنامه ریزی دقیق است. این فرش نه تنها یک کالای اقتصادی، بلکه گنجینه ای از هنر و فرهنگ ایرانی است که باید برای نسل های آینده حفظ شود. با حمایت های مناسب و برنامه ریزی های هدفمند، فرش بیجار می تواند جایگاه خود را در بازارهای جهانی تثبیت کند و به عنوان یک میراث فرهنگی ارزشمند، به آیندگان منتقل شود.

در این تحقیق ضمن شناسایی ویژگی های فرش بیجار و معرفی طرح و نقش فرش بیجار، به بررسی منشأ این طرح ها و همچنین به بررسی زیباشناسی و ساختار شناسی این فرش ها پرداخته شد. نقوش و طرح های مورد استفاده بیجار به عنوان جزیی از نقوش و طرح های قدیمی ایران از نسلی به نسل دیگر انتقال یافته است اما در دوره معاصر تغییر در اندیشه و سلیقه مردم، تغییر و تحولات بازار و تغییر ذائقه بازار نیز بر این طرح ها تأثیر گذاشته است.

منابع

- آذرباد، حسین. (1381) حشمتی رضوی، فضل الله، فرشنامه ایران، پژوهشگاه، تهران
- ادواردز، سیسیل و صبا، مهین دخت. (1386) قالی ایران، فرهنگسرا، تهران.
- اکبری فاطمه ، خسروی سمیه ، (1401) بررسی طرح و نقش فرش بیجار در عصر معاصر.
- پوپ، آرتور آبراهام و آکرمن، فیلیس. (1378) سیری در هنر ایران، جلد ششم، انتشارات علمی فرهنگی، تهران.
- جعفری هدا، (1398) شناسایی و بررسی فرش بافی در بیجار گروس.
- مبینی مهتاب، ابراهیم زاده فرزام ، (1391) بررسی نمادین نقوش گیاهی در قالی های کردی (بیجار، سنه).